

A CSÍKSOMLYÓI BÚCSÚ TURISZTIKAI VIZSGÁLATA

Tőzsér Anett¹ – Bánhidai Csilla²

¹ Nemzetstratégiai Kutatóintézet, anett.tozser@nski.gov.hu

² Nemzetstratégiai Kutatóintézet, csilla.banhidai@nski.gov.hu

Absztrakt

Csíksomlyó a Mária út keleti végállomása, az Isten és Mária iránti tisztelet, valamint a nemzeti identitástudat megjelenésének helyszíne. A székelyföldi szakralitás meghatározó helyeként több évszázados múltra tekint vissza, az elmúlt 25 év során pedig a magyar nemzet legfontosabb, legismertebb zarándokhelyévé vált, ahová hozzávetőlegesen több százezren érkeznek évente. A Nemzetstratégiai Kutatóintézetben 2016-ban készült kutatása feltárja a csíksomlyói búcsút látogatók motivációit, Csíksomlyó történelmi szerepét a magyar identitás megőrzésében, és a vallási és nemzettudattal összefüggő motivációt a búcsú meglátogatásában. A kutatás alapvetően a csíksomlyói búcsú látogatótipológiáját és látogatottságát vizsgálta. A vallási turizmusra és a zarándoklatokra vonatkozóan elvégzett szakirodalmi vizsgálat mellett egy online kérdőíves vizsgálat adott betekintést abba, hogy a csíksomlyói búcsú látogatói miért indulnak útnak, hogyan teszik meg ezt a nagy távolságot, mennyi időt töltenek ott és az ünnepi mise mellett még mi iránt érdeklődnek. A kutatás vizsgálta továbbá, hogy a búcsúnak mely részei voltak a legvonzóbbak és a látogatók milyen szolgáltatásokat hiányolnak a búcsú idején, vagy ahhoz kapcsolódóan. A primer kutatás kiterjedt annak a vizsgálatára is, hogy akik még nem jártak a településen, vagy nem pünkösdi ünnepén, hogyan látják, vélekednek a csíksomlyói búcsúról.

Kulcsszavak: vallási turizmus, búcsú, zarándoklat, Csíksomlyó

Abstract

Csíksomlyó is the eastern gateway of the Mária Way, the site of the respect of God and Blessed Virgin, and the appearance of the national identity. As the determining pilgrimage site of the sacred Szeklerland, it looks back centuries-long history, and over the past 25 years this event has become the largest pilgrimage site of the Hungarian nation, where about hundreds of thousands come each year. The research was made in 2016 by the National Strategic Research Institute and it explores the motivations of the visitors, the historical role of the Csíksomlyó Pilgrimage, and religious and national consciousness associated with the motivation to visit the Csíksomlyó shrine. The research essentially examined the pilgrimage visit typology. In addition to literature studies in religious tourism and pilgrimages an online questionnaire survey gave insight into the following questions: why the visitors of the Csíksomlyó Pilgrimage start off to make this great distance, how much time they spend there and what else besides the Mass they are interested in. We were curious as to which part of the pilgrimage were the most attractive to the visitors and what services they missed at the time of the Whitsun, or in connection with it. The primary research also examined that those who have not visited the settlement, or not at the time of the Whitsun, how they see, what they think of the Csíksomlyó Pilgrimage.

Keywords: religious tourism, pilgrimage, Csíksomlyó

Bevezetés

Csíksomlyó a magyarság legnagyobb zarándokhelye, az elmúlt 25 év során a vallási turizmus sokak számára ismert helyszínévé vált. A csíksomlyói búcsúnak a vallási jelentősége mellett nemzeti identitástudat erősítő szerepe is van. A kutatás központi témája a csíksomlyói búcsú látogatótípológiájának vizsgálata volt, ezért vizsgáltuk a látogatók motivációját, érdeklődését és a rendelkezésre álló szolgáltatásokkal kapcsolatos véleményüket. Ezen kívül választ kívántunk kapni arra is, hogy az egyház által elsődlegesnek tekintett cél, a hit megélése mellett, Csíksomlyó hogyan vált egyben nemzeti zarándokhellyé.

A csíksomlyói búcsúval kapcsolatban a kutatás célja volt megvizsgálni:

- a csíksomlyói zarándokok motivációit, érdeklődését, szükségleteit;
- a csíksomlyói búcsú esetében hogyan épülnek egymásra, illetve erősítik egymást a turisztikai-, a vallási – és a nemzettudattal kapcsolatos motivációk;
- a zarándokok összetételét (turistaként, vagy zarándokként érkeznek), utazási szokásait (pl. kiválasztott szálláshely és igénybevett szolgáltatások); valamint
- a látogatók igényeinek feltérképezésével rávilágítani a hiányosságokra és javaslatot kérni tőlük a fejlesztésükre.

E célok érdekében nemzetközi és hazai szakirodalom gyűjtést- és feldolgozást végeztünk, amelynek során a témával kapcsolatos releváns irodalmak eredményeit dolgoztuk fel. A vallási turizmus kérdéskörét több oldalról közelítettük meg: vizsgáltuk a vallási turizmus fogalmát, a gazdasági és társadalmi jelentőségét, a zarándoklat jelentésének ártértelemződését és közösségformáló szerepét; a turista és a zarándok közötti összefüggést, átmenetet. Vizsgáltuk továbbá a csíksomlyói búcsú történetének fejlődését, látogatóinak összetételét és fő motivációikat. A szakirodalmak feltárják, hogy sok esetben kapcsolat van a turizmus és a zarándoklatok között, ezek egymástól nem különíthetők el; a csíksomlyói búcsú esetében pedig a nemzettudat, és a magyarság egybekapcsolódásának fontossága is társul a motivációkhoz. Ezeket az összefüggéseket mind a szekunder-, mind pedig a primer kutatás során mélyrehatóbban is értékeltük.

A szakirodalmi feldolgozás mellett primer kutatásként kérdőíves vizsgálatot végeztünk a csíksomlyói búcsú látogatói körében. A kérdőíves kutatás során vizsgáltuk azok véleményét is, akik már jártak a csíksomlyói búcsúban és azokat is, akik még nem voltak ott, vagy nem pünkösdi ünnepén.

Az online kérdőíves vizsgálat nem reprezentálja a teljes résztvevői kört, a búcsún résztvevő tömeget: a csíksomlyói búcsún való részvétel ugyanis még mindig nagy arányban erdélyi, sőt leginkább székelyföldi bázisú (körülbelül 50-60%-ban). Ez a megállapítás valószínűsíthető az egyszerű résztvevői megfigyelések alapján. Jelen kutatás nem tér ki arra a helyi látogatói körre, akik alapvetően nem turistaként definiálhatók. A kutatás azonban értékes eredményeket ad, és rávilágít olyan kérdésekre, melyeket egy későbbi kutatási témaként, mélyebb vizsgálatban érdemes feldolgozni. Ez a kutatás tehát kiinduló alapja lehet egy lényegesen nagyobb mintájú kutatásnak, amely a motivációk, a tartózkodás, valamint a távolmaradás mélyebb összefüggéseit vizsgálná. Az online kérdőívet több csatornán keresztül küldtük el: a vallási- és a zarándokturizmus területén tevékenykedő szakmai szervezetek, utazási irodák, közösségi csoportok, felsőoktatási intézmények, szakmai online napilapok, a Nemzetstratégiai Kutatóintézet munkatársai körében és médiafelületein terjesztettük. Ezáltal több ezer fős szakmai- és érdeklődő kört értünk el, és 274 kitöltött kérdőívet kaptunk vissza.

Eredmények

1. Szakirodalmi kutatás eredményei

A szakirodalmi feldolgozás szerint a vallási turizmus a turizmus ágazat jelentős és gyorsan növekvő szegmense. Néhol „hit turizmusnak”, vagy „hit alapú utazásnak” is nevezik, azaz olyan utazásnak, amely a hit által vezérelt. A Mintel Group (egy nemzetközi piackutató és marketing szervezet) vallási turizmus témájú tanulmánya (2012) szerint vallási turizmusnak nevezhető azon utazások összessége, amelyek során egy szentnek tartott helyet, épületet, kegyhelyet látogatnak meg a turisták. Eszerint a vallási turizmusnak négy alcsoportja létezik: zárandoklat, egy szent hely meglátogatása, vallási eseményre való utazás és a templomturizmus (imaházak, kegyhelyek meglátogatása kulturális, történelmi és építészeti jelentőségük miatt, nem feltétlenül vallási okokból). Vukonic szerint a vallási turizmusnak három formája van: zárandoklatok, vallási események (egyházi ünnepek, évfordulók), jelentős vallási helyszínek, épületek meglátogatása (VUKONIC 1996). Mester Tünde a tanulmányában (2006) a vallási turizmusnak ugyancsak három típusát vette figyelembe: zárandoklat, vallási eseményre történő utazás és kulturális vallási turizmus (templom vagy imahely meglátogatása) nem vallási okokból, hanem kulturális, történelmi és építészeti jelentősége miatt.

Megállapítható, hogy a vallási turizmusnak nincsen általánosan elfogadott definíciója és a látogatók objektíven nem mérhető céljainak meghatározása is felveti a fogalmi lehatárolás nehézségének problémakörét: a különböző tanulmányok is eltérően kezelik a vallási turizmusban résztvevőket. A merevebb álláspont szerint csak az tekinthető vallási turizmusnak, amikor vallásos emberek hitéleti céllal keresnek fel egyházi emlékeket vagy épületeket (MESTER 2006; MINTEL GROUP 2012), míg a megengedőbb álláspont szerint a vallási nevezetességek felkeresése hívők és nem hívők esetében is vallási turizmusnak tekinthető (RAFFAY et al. 2014).

Az UNWTO (2011) adatai szerint a vallási turizmus iránti kereslet éves szinten 330 millió nemzetközi utazóval és 3,3 milliárd EUR költéssel járul hozzá a világ turizmusának teljesítményéhez. Szintén az UNWTO adatai szerint (SULYOK–MÁRTONNÉ 2013; VARGA 2011) a vallási turizmus részesedése 20–30 % (a szervezett utazásokon résztvevők egyharmada köthető a vallási turizmushoz). Magyarországról szervezetten évente közel ötezren kelnek útra vallási indítékkal és Magyarországon a vallási turizmus a teljes utazások 7-8 százalékát teszi ki (HARKÁNYINÉ et al. 2011; KOLLÁNYI 2011, VARGA 2011).

A vallási célú utazás nem számít költséges utazásnak, egy fő egy napjára jutó átlagos költség sokkal kevesebb, mint a szabadidős turistáké. 2010-ben a vallási turisták egy napjára jutó átlagos költség 126 EUR volt, ami a szakemberek becslése szerint 2015-re elérte az 184 EUR-t is (MINTEL GROUP 2012). Az is megfigyelhető, hogy a vallási turizmus napjainkban a katolikus hagyományú országokban – pl. Olaszország, Spanyolország – a turisztikai bevételek jelentős hányadát, harmadát-negyedét teszi ki (VARGA 2011). A szerzők úgy vélik, hogy a vallási turizmus az elmúlt 30 évben figyelemreméltó növekedést könyvelhetett el, különösen az elmúlt évtizedben: a vallási konferenciákra delegáltak száma 1994-ben 4,4 millió fő volt, 2006-ra pedig elérte a 14,7 millió főt. A Vatikánba látogatók száma megkétszereződött az elmúlt évtizedben, és elérte az ötmillió látogatószámot (MINTEL GROUP 2012).

Kutatásunk a vallási turizmus részeként elsősorban a keresztény zarándoklatokra fókuszált, azon belül is a búcsújárásra. A *zarándoklat* az istentisztelet különleges formája, a kiválasztott szent hely, kegyhely, kegyeleti hely hitbuzgalmi céllal történő felkeresése. A zarándokút fő indítéka lehet a vezeklés, az elégtétel, a köszönet a kérés- és az imameghallgatásokért (PUSZTAI 2004; NEMESHEGYI 2011). A zarándoklat népszerűsége napjainkban egyre inkább növekszik, mert az egyéni szükségeket még inkább előtérbe helyezi a kötelező intézményi szabályokkal és a vallás, mint szervezett entitás szerepével szemben. Napjaink zarándoklatai esetében többről van tehát szó, mint a katolikus zarándoklatok revitalizációjáról: a zarándoklatok nyitottabb formája ez, amely lehetővé teszi Isten megismerését, és ezzel egyidejűleg a sokrétű igényeknek és érdeklődéseknek való megfelelést (STAUSBERG 2011).

A zarándoklatnak egy formája a *búcsújárás* azokra a helyszínekre, amelyek az egyházi jóváhagyások folytán fel vannak ruházva egy különleges lehetőséggel, a búcsúnyerés jogával, a búcsú kiváltságokkal. Ez azt jelenti, hogy az ott bizonyos feltételeknek megfelelő emberek számára az egyház megadja a bűneik büntetésének megrövidítését vagy teljes elengedését (MOHAY 2009). Bár a formák változnak, a búcsújárás tartalma a vallásgyakorlás szempontjából változatlan: vezeklés és elégtétel, az Istennel való találkozás sajátos, bensőséges módja. A búcsújárásban nem elsősorban az anyagi érdekek vezérelték a zarándokot, hanem a lelki életre, a megtisztulásra, megkönnyebbülésre törekvés. Szerepet játszott ezen kívül a megszokott környezetből való kimozdulás lehetősége, idegen emberek, települések, tájak megismerése, és alkalmanként anyagi szempontok is, mint például a búcsúvásár (BÁLINT–BARNA 1994). A búcsújárásnak mind a mai napig fontos része a csoda, a csodavárás. Ezt legszemléletesebben a búcsúhelyeken, a szent kutaknál elhelyezett „köszönöm” táblák mutatják, ahol az imameghallgatások csodás gyógyulásokban érhetők tetten (BÁLINT–BARNA 1994).

A búcsújárást nem lehet külön említeni a *népi vallásosságtól*, amelynek jelenségét és belső összefüggéseit a néprajzkutatók tárták fel. Népi vallásossággal ott találkozunk, ahol a vallás jelen van a társadalomban és rendelkezik azzal az intézményrendszerrel, amely képes a vallást „hivatalossá” tenni, a vallás értelmezésének, gyakorlásának, átadásának felelős személyeit „kinevelni” és ennek hosszabb időbeli folytonosságát fenntartani. A népi vallásosságban kiemelkedő szerepe van Szűz Mária alakjának. Hangsúlyozott női mivoltával évszázadok óta ellensúlyozza a hivatalos egyházi szervezet férfiközpontúságát. A Mária-tisztelet sokszor és sok helyen a profán női ideálnak adott szakrális jelleget (pl. a középkorban a Napba öltözött asszony-ábrázolások). A népi vallásosság keresi a Máriával való találkozást és azt megtalálja, megteremti a hétköznapi életben, az ünnepekben (MOHAY 2009).

A *Mária útis* a népi vallásosság és a zarándoklat fő üzeneteinek egyik kifejeződése, Közép-Európa zarándokútja, amely a Kárpát-medence Mária-kegyhelyeit köti össze és Csíksomlyó a Mária út kelet-nyugati szakaszának végállomása. A magyarországi búcsújáróhelyek többsége Mária kegyhely, a hazai búcsújárás hagyományban a Mária-tisztelet dominál. Magyarországon a legismertebb Mária kegyhelyek Máriapócs, Mátraverebély, Szentkút, Márianosztra, Erdélyben pedig Csíksomlyó a legjelentősebb. Somlyóra századok óta zarándokolnak néhány nap járóföldről a székelyek és a 20. század végére ez a Szűz Mária kegyhely az erdélyi, majd az összmagyarság nemzeti kegyhelyévé is vált, ahol a pütkösi búcsú alkalmával több százezer magyar gyűlik össze (KONKOLY-GYURÓ 2011; www.mariaut.hu).

Csíksomlyó a magyarság számára mindig is kiemelkedő jelentőségű zarándokhely volt, amely az elmúlt két évtizedben a *Kárpát-medence legfontosabb búcsújáró helyévé vált*. A búcsújáró hely eredetével kapcsolatban azonban más-más dátumok jelennek meg a különböző iratokban, a Csíksomlyó-kutatók

írásaiban. A napjainkban hangoztatott hagyomány szerint a búcsúk sora 1567-re nyúlik vissza, amikor a székely népfelkelők maroknyi serege a tolvajos-tetői csatában legyőzte János Zsigmond seregét, aki az unitárius hitet kívánta rákényszeríteni a katolikus székelyekre. Más történész szerint ilyen csata nem volt, történeti feljegyzés a búcsúról csak háromszáz évvel későbből áll rendelkezésre (NÉMETH 2012). A csíksomlyói pünkösdi búcsú legfontosabb eseményei pünkösöd szombatján és vasárnapján zajlanak. A látogatók között kiemelkedő a római katolikusok jelenléte a búcsúban, azonban vannak jelei, hogy a vonzaskör szélesedésével valamelyest a felekezeti határok is átértelmeződtek, és a búcsúban megjelentek a protestánsok is. A búcsún részt vesznek még azok is, akik nem „igazi” zarándokként érkeznek, akik inkább érdeklődéssel nézelődnek (NÉMETH 2012; BÁLINT–BARNA 1994). A búcsú legfontosabb helyszínei a ferences kegytemplom Mária kegyszobrával; a Kissomlyó-hegy, rajta a Jézus hágóján lévő kálváriával, keresztútval, a Salvator-kápolnával, a Szenvedő-kápolnával és a Szent-Antal kápolnával. Távolabb mindkét helytől, Csomortánban a Szent Péter és Pál plébániatemplom. 1993-tól pedig már a hegynyereg, ahol pünkösöd ünnepén, szombaton a szabadtéri misét tartják” (BARNA 2001; P. BOTOS 2009).

A szakirodalmak több korszakhatárt is megjelölnek a csíksomlyói búcsú alakulásáról, fejlődéséről, újraéledéséről. A búcsújárás több százéves történetének áttekintése kirajzolja az egyes időszakokat, beszél a megszakításokról és újramegaképzésekről (MOHAY 2009, HARANGOZÓ 2003; P. BOTOS 2009). Az alábbi főbb korszakok azonosíthatók:

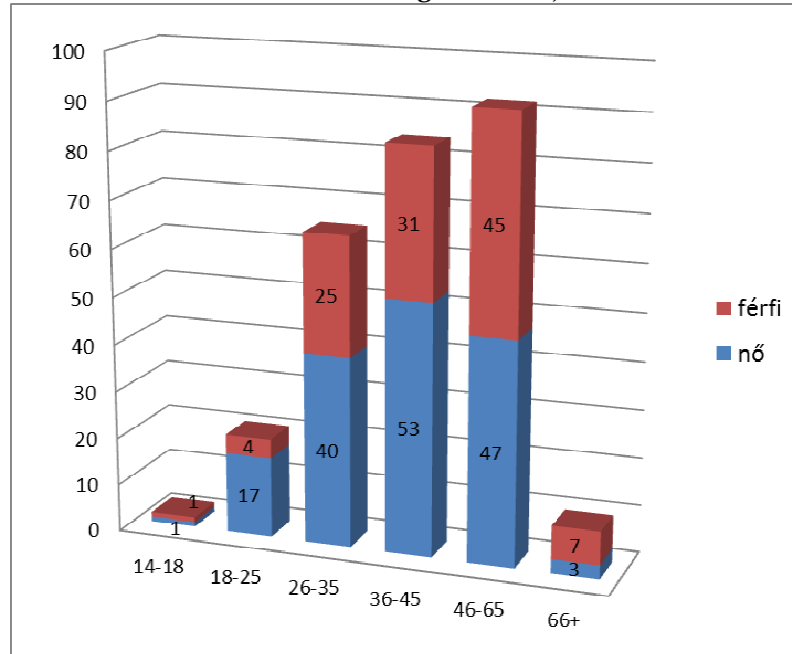
- 17. század vége, az utolsó csíki tatárbetörés ideje – az ezt megelőző pünkösdi búcsújárásról alig tudunk valamit, csak léte látszik bizonyosnak.
- 1780 – ekkorra megfogalmazódik a búcsú eredettörténete. Szabadságharc vége – ezután ismét újra kellett élednie a búcsújárásnak.
- 1920 – a háború vége és a békeszerződés idején minden korábbinál nagyobb átalakulások rendezik át az erdélyi magyarság életét.
- 1949 – lezárul a búcsújárás hagyományos, nyilvános teljes és szabad korszaka.
- 1990 – a román politikai fordulatot követő újjáéledés.

2. *Primer kutatás eredményei*

A kutatás során 274 válasz érkezett és ebből 209 fő (77 %) mondta azt, hogy már részt vett a csíksomlyói búcsún, és 65 fő (23 %) még nem vett részt.

A kérdőívet kitöltők közel 60 százaléka nő és 40 százaléka férfi. A kitöltők életkorát nemek szerinti bontásban vizsgálva megállapítható, hogy a legtöbb válasz a 36-45 éves nőktől és a férfiaknál a 46-65 éves korosztályból érkezett (1. ábra). A vizsgálat érdekessége, hogy ugyanez a nemek közötti arány jelenik meg azok között is, akik voltak már a búcsúban, és azok között is, akik még nem voltak. A válaszok csaknem 90 százaléka a 26-65 éves korosztályból érkezett.

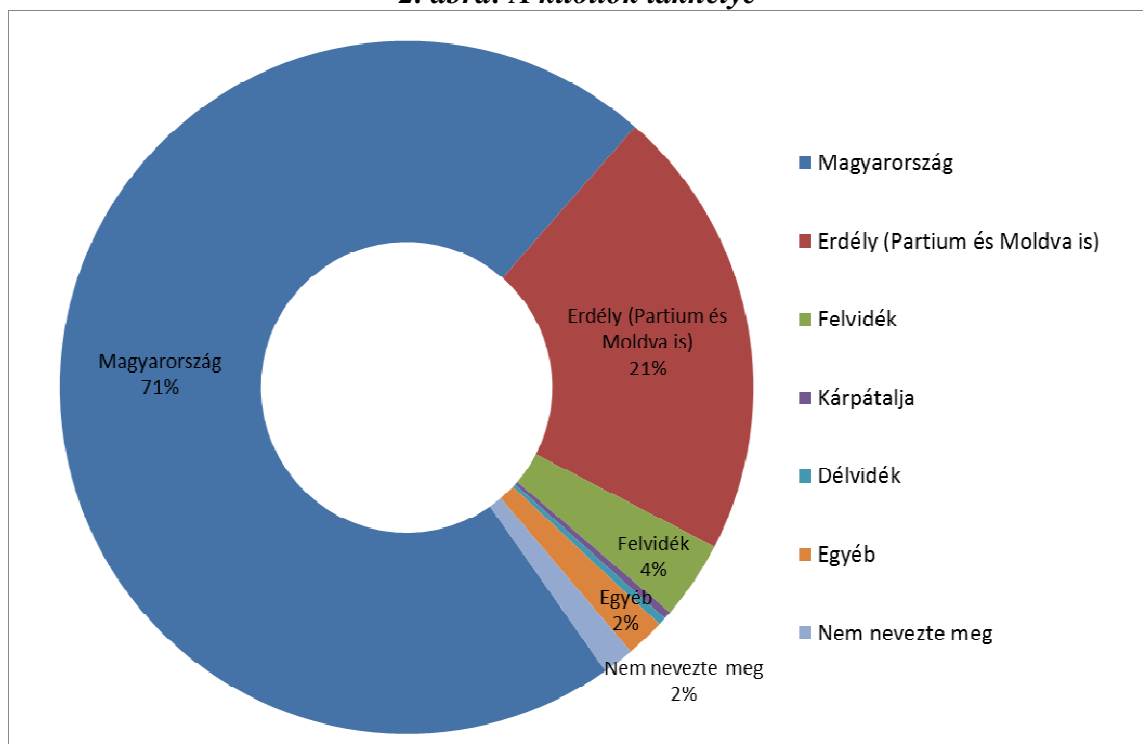
1. ábra: A kérdőívet kitöltők életkora – kategóriákban, nemek szerinti bontásban (fő)

Forrás: NSKI saját kutatás, 2016.

A válaszadók több mint 70 százaléka Magyarországon él, 21 százalékuk Erdélyben, 4 százalékuk Felvidéken és 2 százalék nem adta meg a lakhelyét. Délvidékről és Kárpátaljáról csak egy-egy fő kitöltőnk volt, akik szinte nem jelennek meg a százalékos megoszlásban (2. ábra).

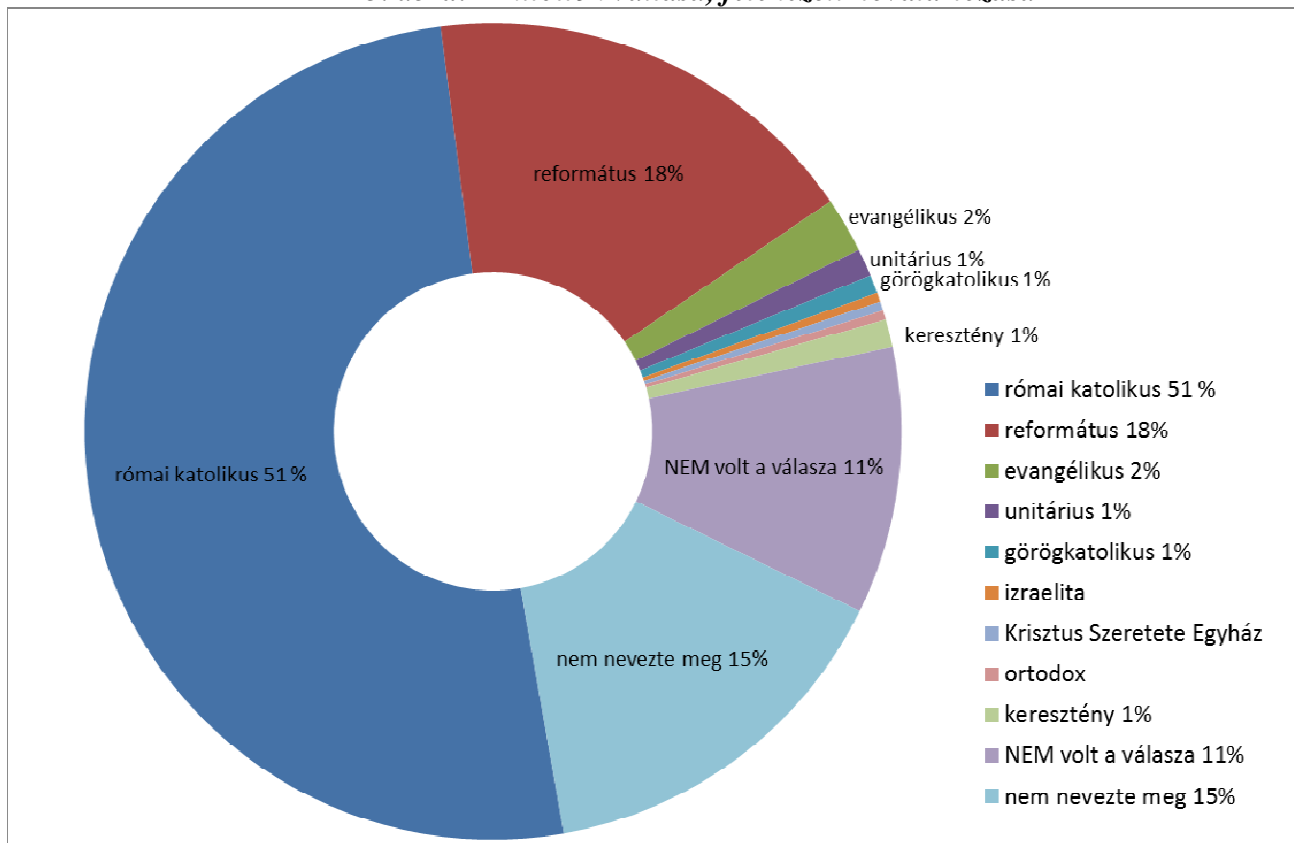
2. ábra: A kitöltők lakhelye

Forrás: NSKI saját kutatás, 2016.

A *felekezeti hovatartozást* tekintve a válaszadók 74 százaléka jelezte, hogy valamely keresztény felekezethez tartozik és többségük római katolikusnak vallotta magát. Jelentős a protestánsok között a reformátusok aránya (18%). Más felekezethez tartozók olyan kis számban voltak a kitöltők között, hogy a százalékos bontásban nem is adtak értelmezhető adatot. A kitöltők közül hárman (1%) nem nevezték meg, hogy keresztényként melyik felekezethez tartoznak, 15 százaléka nem nevezte meg a felekezeti hovatartozását és 11 százaléka válaszolta azt, hogy nem tartozik semmilyen felekezethez (3. ábra).

3. ábra: A kitöltők vallása, felekezeti hovatartozása

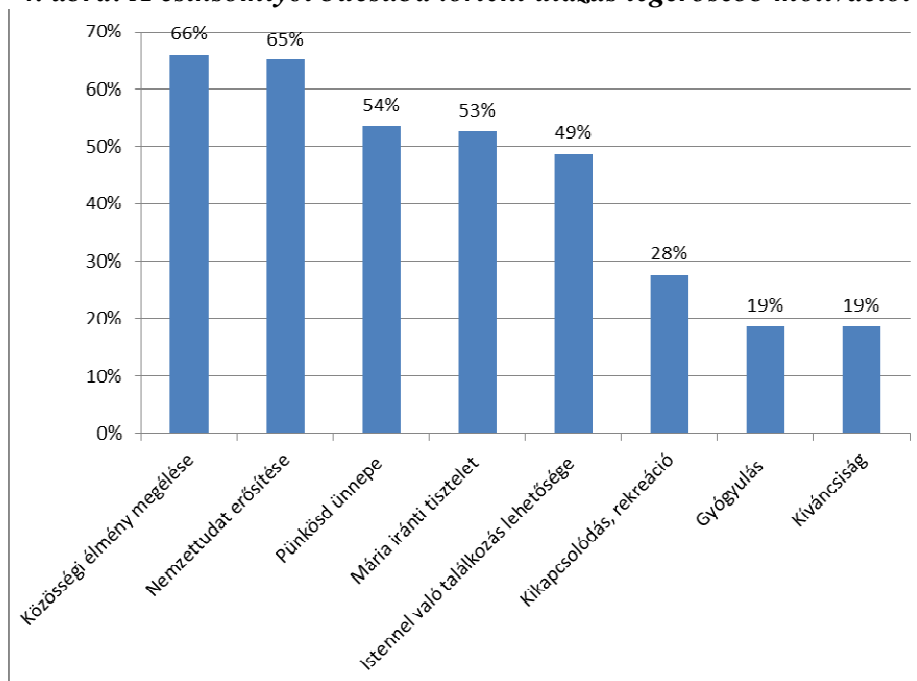
Forrás: NSKI saját kutatás, 2016.

2.1. Válaszok a csíksomlyói búcsún résztvevőktől

A kérdőíves kutatás eredményei szerint a 274 válaszadóból 209-en (77 %) mondták, hogy voltak már a csíksomlyói búcsúban. Egynegyedük először vett részt a búcsún, és a válaszadók csaknem háromnegyede visszatérő utazó. Bár a kérdőív kitöltők kétharmada magyarországi volt, feltételezhető, hogy az Erdélyben, azon belül is Székelyföldön élő magyarok száma sokkal magasabb a búcsú résztvevői között.

A csíksomlyói búcsúba történt utazás elsődleges indítéka a közösségi élmény megélése, illetve a magyarokkal való találkozás lehetősége volt. A közösségi élmény azonban a hit együttes megélésének élményére utal: a válaszok azt is jelzik, hogy a hit együttes megélésének jelentős közösségépítő szerepe van, és a zarándoklat ebben fontos szerepet tölt be. A motiváció ebben az esetben a lelki élménynek, a vallásnak a közösségben való megélése. A csíksomlyói búcsún való részvétel tehát nem elsősorban turisztikai céllal történik (4. ábra).

4. ábra: A csíksomlyói búcsúba történt utazás legerősebb motivációi

Forrás: NSKI saját kutatás, 2016.

A motivációt vizsgáló kérdés mellett megkértük a válaszadóinkat, hogy ők maguk is fogalmazzák meg „miért is utaztak még Csíksomlyóra”. Több esetben előfordult a család-és rokonlátogatás, ismerősök meglátogatása; a lelki feltöltődés, ima, imakérés és szakralitás megélése; Erdély látványa, csodáinak megélése, az itt élők vendégszeretetének megtapasztalása; a csíksomlyói búcsú népszerűsítése; a „vágytam rá” és az „önmagamért” válaszok. Az „egyéb” indokok között tehát megerősítést nyertek a fent említett szempontok: a hit együttes megélése és az Istennel való találkozás mellett Erdély természeti csodáinak és az erdélyi magyar emberek megismerésének és vendégszeretetének megtapasztalása is erős indítékot jelentenek az utazás során.

A legtöbben autóval és busszal érkeztek a csíksomlyói búcsúba, ezt követi a vonattal történő utazás. Egyötödük gyalogos zarándok és néhányan szekéren, vagy kerékpáron érkeztek. A látogatások gyakoriságának növekedésével változik az igénybe vett közlekedési eszköz fajtája, az utazás módja is, illetve egy-egy utazás során a közlekedési eszközök különböző kombinációja is tapasztalható.

A válaszadók többsége családdal, barátokkal, ismerősökkel együtt utazott. Ezt követték az „egyéni utazott” említések, majd az utazási irodával történt utazás, illetve a gyülekezettel történt utazás válaszai következtek. Voltak, akik iskolai csoporttal, vagy egyetemi, munkahelyi szervezéssel érkeztek. Megfigyelhető, hogy azok, akik már többször voltak a csíksomlyói búcsún, többféle utazási formában (szervezéssel, közlekedési eszközzel) érkeztek.

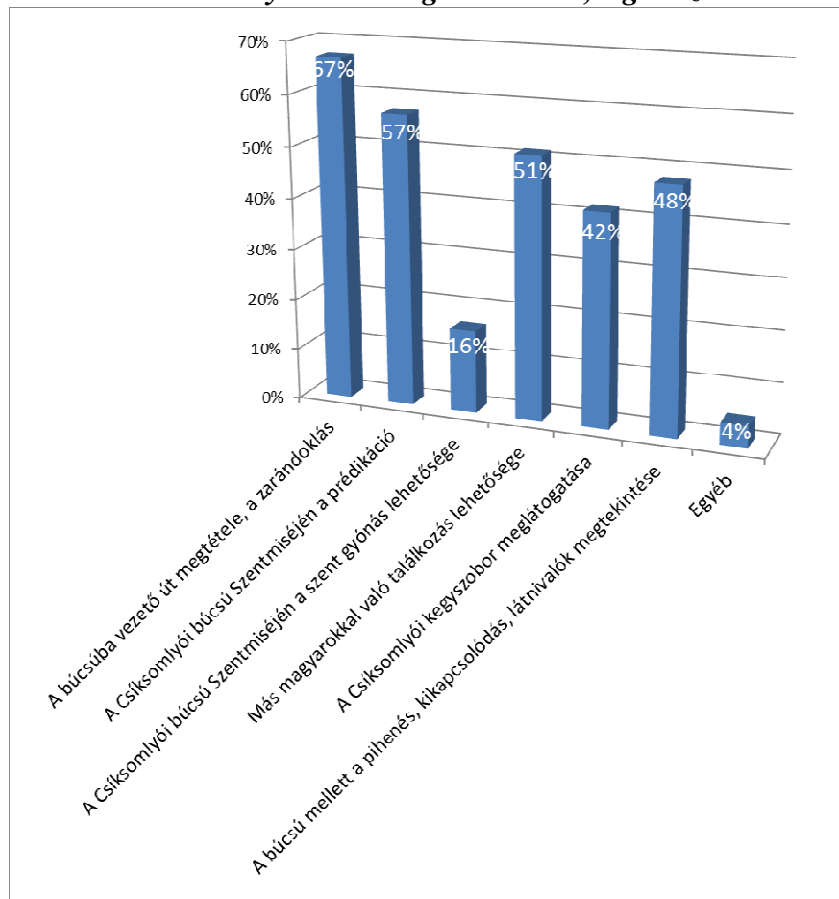
A csíksomlyói búcsú idején a legtöbb válaszadó 3-4 vendégéjszakát töltött el Erdélyben. Gyakori válasz volt a „nem vettem igénybe fizetős szálláshelyet, mert itt lakom” és a „nem vettem igénybe fizetős szálláshelyet, mert rokonoknál, barátoknál, ismerősöknél aludtam”. Ezekkel az említésekkel függ össze,

hogy a válaszadók legnagyobb része a lakhelyét tekintve Magyarországon él, a külföldi válaszadók pedig Erdélyben, vagy a Felvidéken élnek. A Magyarországon élők közül többen rokonaik meglátogatására is törekszenek a csíksomlyói búcsúba történt utazás idején.

A szálláshelyek igénybevételével kapcsolatban figyelembe kell venni azt is, hogy sokan többször, többféle szervezésben voltak a búcsúban, így többféle szálláshely-ajánlásra is volt lehetőség. Legtöbbször a *falusi szálláshelyet* (40%) említették, ezt követő legnagyobb válaszadási arány a hotelre és panzióra (30%) esett. 10-10% alatti volt a zárandok-, vagy ifjúsági szállás és az ismerősnél, rokonnál, barátnál eltöltött éjszakák aránya.

A Csíksomlyóra látogatókat megkérdeztük arról is, hogy számukra mi (volt) a legérdekesebb és a legvonzóbb. A válaszadók több választ is megjelölhettek. A százalékos arányszámokat a 209 fő „igen” választ adóhoz viszonyítva számítottuk. *A csíksomlyói búcsún való részvétel legvonzóbb elemei*, a búcsúba vezető út megtétele, a zárandoklat, „a csíksomlyói búcsú Szentmiséjén a prédikáció”, valamint „a más magyarokkal való találkozás lehetősége” voltak. „A búcsú mellett a pihenés, kikapcsolódás és más látnivalók megtekintése” választ adók száma is jelentős volt (5. ábra).

5. ábra: A csíksomlyói búcsú legérdekesebb, legvonzóbb elemei

Forrás: NSKI saját kutatás, 2016.

A válaszadók 70 százaléka a pütkösdői csíksomlyói búcsú alkalmával részt vett további programokon is, kirándultak Erdélyben. Székelyföld nevezetes tájainál a gyergyói, a gyimesi és csíki területek kerültek említésre. A desztinációk és a vonzerők tekintetében az alábbi helyszínek emelhetők ki: Madéfalva, az Ezeréves határ Gyimesbükön, Gyergyószentmiklós és környéke, Székelyudvarhely, Farkaslaka, Sóvidék (Parajd, Korond, Szováta), a Szent Anna-tó. Néhányan jelezték, hogy utazásuk során meglátogatták Orbán Balázs emlékhelyét, és elmentek a Brassó melletti és Töröcsvára is. A nagyobb távolságokról érkezők tehát nem csupán a Csíksomlyón elhangzó szentmiséért érkeznek pütkösdő ünnepére, hanem hosszabb időt töltenek el Székelyföldön és közben megtekintik a desztináció nevezetességeit.

A szabadidős programon résztvevők jelentős része (83 %) Magyarországról érkezett, amely érthető, hiszen a több száz kilométeres távolságból érkezők Erdély szépségeit megtekintik. A számok azt is mutatják, hogy a környékbeli településekről érkezők közel 10 százalékban vettek részt további szabadidős programokon. Voltak olyan válaszadók is, akik nem jelölték meg külön, hogy mely helyeken jártak és milyen látnivalókat néztek meg, azonban a válaszaikból látszik, hogy több napot töltöttek Székelyföldön, így feltételezhető, hogy a desztináció természeti és kulturális nevezetességeit ők is megnézték. Valószínűsíthető az is, hogy akik nemmel válaszoltak a „vett-e igénybe szabadidős programot” kérdésre (30 %), ők is több helyen jártak, csak nem jelezték külön, illetve nem érzékelték, hogy ez nekik un. szabadidős programnak számítana.

A kérdőíves vizsgálatunk alapján megállapítható, hogy a csíksomlyói búcsún résztvevők háromnegyede elégedett volt a desztináció szolgáltatásaival. Kedvező eredményként láttuk, hogy a válaszadók majdnem 80 százaléka nem hiányolt kiegészítő szolgáltatást, elégedett volt a desztináció szolgáltatásaival és nem tapasztalt hiányt. Valószínűsíthető ebből, hogy ezen válaszadóink ismerik Erdély fejlettségét és ehhez alkalmazkodva vesznek részt a lelki programon, utazáson (pl. „Erdélyt olyannak szeretem, amilyen.” vagy „Nem kell javítani semmit. Zarándokolni megyünk... nem luxus kirándulásra.”). A szolgáltatást, szolgáltatásokat nem hiányolókat lakhelyét vizsgálva látható, hogy 64 százalékuk Magyarországról érkezett, 30 százalékuk Erdélyből, 6 százalékuk Felvidékről.

A hiányolt szolgáltatások között első helyen a higiénias infrastruktúra jelent meg, az ivóvíz és a tisztálkodási lehetőségek hiánya, valamint a mobil illemhelyek alacsony száma. Kevésnek bizonyultak a parkolóhelyek, ülő- és pihenő helyek, valamint a kiegészítő programok, rendezvények, és az ezekről szóló tájékoztatás, információ. A távolról érkezők és helyismerettel nem rendelkezők a tájékozdási segítséget keresték. Válaszóink a hiányok felszámolására megfogalmazták javaslataikat is. Ezek egyrészt a búcsú szakrális tartalmára, másrészt a turisztikai szolgáltatások hiányára vonatkoztak. A búcsúban már járt 209 válaszadóból szinte mindenki tervezi, hogy újra elmegy a búcsúba és közülük mindenki ajánlani is fogja másoknak a részvételt.

2.2. Válaszok azoktól, akik még nem voltak a csíksomlyói búcsúban

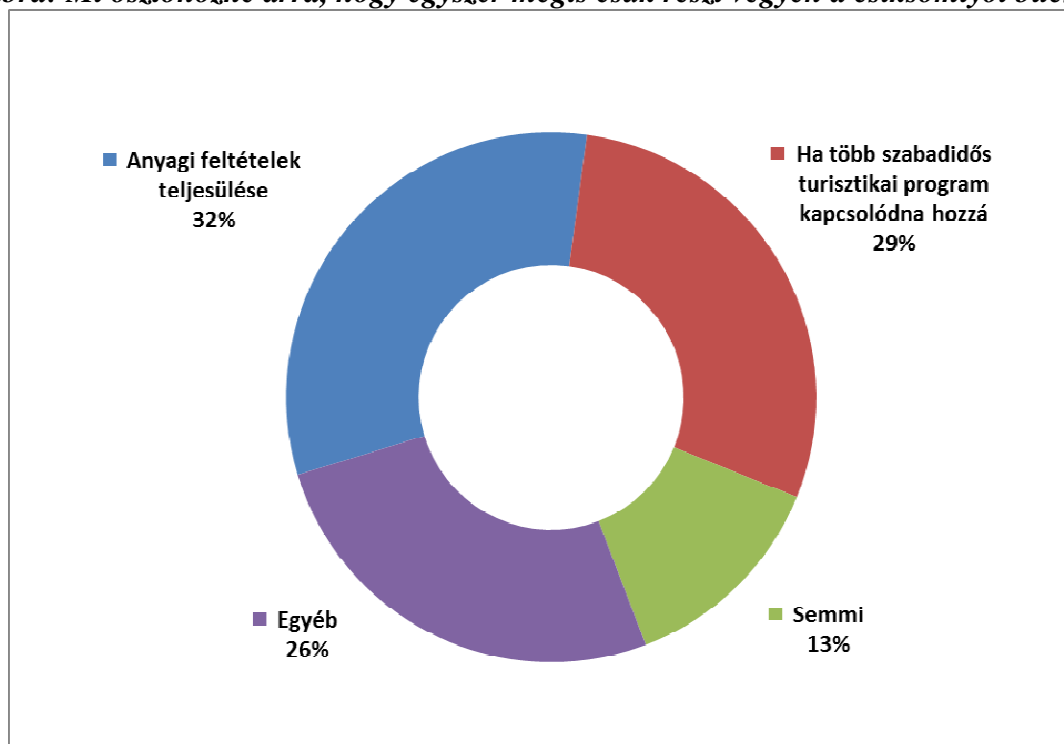
A beérkezett 274 válaszból összesen 65-en (24 %) mondták, hogy *nem jártak még a csíksomlyói búcsúban*.

Akik „nem”-mel válaszoltak, az utazás elmaradását a kevés szabadidővel, illetve a csíksomlyói búcsúhoz kapcsolódó szabadidős programok hiányával indokolták. A *távmaradás okaként* nevesítették még a nagy távolságot, vagy azt, hogy nem volt társuk az utazáshoz, valamint az anyagi források hiányát. Ezen kívül a búcsú szakrális tartalmának külsősége, vagy a pütkösdő ünnepének családi körben való eltöltése

tartotta őket vissza az utazástól. A távolmaradás okaként érkezett olyan válasz is, hogy hívőként nem katolikusok, ezért sem mennek a búcsúba, illetve nem érdekli őket a zarándoklat és a búcsú. Kaptunk olyan indokot is a távolmaradásra, amely a búcsú idején tapasztalható zsúfoltságot kifogásolta, de volt olyan válaszadó, aki szerint a csíksomlyói búcsú a „magyarság túl hangsúlyos demonstrálásaként” jelenik meg és nem egy vallási ünnepként, és ezért nem is tervezi később sem a részvételt.

Amikor rákérdeztünk arra, hogy *mi ösztönözné, hogy egyszer mégis részt vegyen a csíksomlyói búcsún*, első helyre került az utazáshoz szükséges anyagi feltételek teljesülése (32 %), és a válaszadók csaknem egyharmada igényelné a szabadidős programok bővülését (29 %) az ünnephez kapcsolódóan. Az „egyéb” választ adók (26 %) között a távolmaradás oka elsősorban az időhiány volt, de volt olyan válaszadó is, aki még nem talált társakra a csíksomlyói búcsúba történő utazáshoz, vagy a szakrális jellegét erősítené. A válaszadók 13 százaléka határozottan kijelentette, hogy semmi sem motiválná őket, hogy valaha is részt vegyenek a csíksomlyói búcsún (6. ábra).

6. ábra: Mi ösztönözné arra, hogy egyszer mégis csak részt vegyen a csíksomlyói búcsún?

Forrás: NSKI saját kutatás, 2016.

Következtetések és javaslatok

A csíksomlyói búcsú eredeti jellege és célkitűzése napjainkra sem változott, sőt az egyház által elsődlegesnek tekintett cél, a hit megélése, a bűnbocsánat, a gyógyulás, a hála továbbra is egyértelműen a

lehangsúlyosabb tényezők. Az elsődleges cél szem előtt tartásával mégis beszélhetünk a csíksomlyói búcsú turisztikai vonzerejéről, számolhatunk azoknak a turistáknak, vendégeknek az érkezésével, akik Csíksomlyót a pünkösdi búcsú idején, vagy azon kívül felkeresik. A különböző szerzetesrendek aktivitását ismerve, a szakrális tér turisztikai hasznosításában ők maguk is láthatják a hely fenntarthatóságának (üzemeltetésének) bevételnövelő lehetőségét. Megállapítható, hogy a csíksomlyói búcsú egyházi jellegében az 1990 óta eltelt időszak alatt végbementek bizonyos jelentésváltozások, amelyek miatt napjainkra az ünnep arculatában markánsan jelen vannak nemzeti elemek is. Ez viszont nem kizárólag az ünnep jelentésének változásában keresendő. Erdélyben elsősorban történelmi okokból, a vallás (mind a katolikus, mind a protestáns vallások) különösen erős szerepet játszik a magyar identitás megőrzésében, ezért is nehéz elválasztani a vallási, és a nemzeti identitás megőrzésével kapcsolatos motivációt a csíksomlyói búcsú meglátogatásában. Primer kutatásunk eredményei nem reprezentálják a teljes résztvevői kört: nem térünk ki arra a helyi látogatói körre, akik alapvetően nem turistaként definiálhatók. Ugyanakkor több olyan kérdésre rávilágítunk, amelyeket egy későbbi kutatási témaként, mélyebb vizsgálatban érdemes feldolgozni. A kérdőíves vizsgálatunk eredményei alapján az a következtetés vonható le, hogy a hit közösségben történő megélése alapvetően fontos szempont a búcsúra látogatóknál. Ez pedig inkább arra enged következtetni, hogy az a lehetőség vonzza a látogatók tömegeit, amelyet a hit közösségi megélése az országhatártól 400 kilométerre fekvő tömb magyar régióban nyújt.

Az erdélyi tapasztalatok alapján a helybéli igények leginkább egy átgondolt turisztikai infrastruktúra fejlesztését tartanák elsődlegesen szükségesnek. Ennek egyik alapeleme a vendégfogadás feltételeinek a javítása, másrészt pedig az ott tartózkodáshoz szükséges szolgáltatások széleskörű megteremtése. Mivel azonban a vendégfogadás feltételeihez szükséges erőforrások szűkösen állnak rendelkezésre, alapos tervező-előkészítő munkát igényel, hogy a pünkösdi ünnep több ezer fős látogatói száma mellett ezek a létesítmények az év többi napján is gazdaságosan üzemeltethetők legyenek. A szakrális üzenet fő hordozója, a kegytemplom és közvetlen épített környezete műemlékvédelem alatt áll, így csak nagy volumenű építészeti beruházással fejleszthető és egészíthető ki egész évre turisztikai vonzerőt jelentő szolgáltatás-elemekkel.

A település összes meghatározó szereplőjének (szerzetesek, civilek, önkormányzat) véleménye szerint a legfontosabb feladat a turisták érdeklődésének felkeltése Csíksomlyó iránt, a búcsú idején kívül is, illetve az odautazók lehető leghosszabb ideig történő ott tartása. Ennek érdekében élénkítik a vallási turizmus iránti érdeklődést egyházi rendezvények, lelki gyakorlatok szervezésével, különböző projektekkel és a civil szervezetek munkájával. További eleme lehet munkájuknak azon kulturális turisták érdeklődésének felkeltése, akik a több száz éves zarándokhely története és hagyománya iránt érdeklődnek. Sok helyen (pl. Pannonhalma, Bakonybél, Gyöngyös) látunk már jó példát arra, hogy szerzetesek aktívan részt vesznek a turisták, turistacsoportok vezetésében, a szakrális hely üzenetét átadják az odaérkezőknek és megállásra, elmélkedésre hívják őket. A kolostorok, monostorok egyes részeit látogathatóvá teszik, és turisztikai szolgáltatás-elemekkel töltik meg (például: éttermek, saját termékek értékesítésére boltok, filmvetítések, manufaktúrák munkájába történő betekintés). A világban számos jó példa van ezekre. Csíksomlyó turisztikai desztinációként való ismertsége és fejlődése a pünkösdi búcsún alapszik. Annak érdekében, hogy a kegyhely ne maradjon a szezonális ezen csapdájában, és egy egész évben intenzíven látogatott vallási célpont lehessen, tudatosabb, professzionálisabb és átgondoltabb marketingtevékenységre (főként termékfejlesztésre és marketingkommunikációs tevékenységre) lenne szükség.

Felhasznált irodalom:

- BARNA, G. (2001): *Búcsújárók*. Lucidus Kiadó, Budapest.
- BARNA, G. (2011): Hová tartanak a zarándokok? A zarándoklat jelentősége a keresztény kultúrában. In: Benkő Á. – Vértesaljai L. (szerk.): *Zarándokolni jó*. Kairosz Kiadó, Budapest. pp. 49-66.
- BÁLINT, S.– BARNA, G. (1994): *Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza*. Szent István Társulat, Budapest.
- HARANGOZÓ, I. (2003): Jézushágón. A csíksomlyói búcsújárásról és a kegyhely történetéről. *Kárpátia* 2003. július (III/7.). pp. 39-44.
- HARKÁNYINÉ, SZ. ZS.– HORKAY, N.– MOLNÁR, A. (2011): Mária Út – A Közép-Európán átívelő spirituális turista- és zarándokút. In: Michalkó G. – Rátz T. (szerk. 2011): *A turizmus dimenziói: humánium, ökonómikum, politikum*. Turizmus Akadémia. Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár.
- KOLLÁNYI, L. (2011): Tájértékek a Mária Út mentén. In: *A Mária út hálózat és kialakítása* (szerk. Filepné Kovács Krisztina, 2011). Budapesti Corvinus Egyetem, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék. Budapest. pp. 35-44.
- KONKOLY-GYURÓ, É. (2011): Európai kitekintés, zarándokutak jelentősége a jelenkorban. In: *A Mária út hálózat és kialakítása* (szerk. Filepné Kovács Krisztina, 2011). Budapesti Corvinus Egyetem, Tájtervezési és Területfejlesztési Tanszék, Budapest. pp. 21-25.
- MESTER, T. (2006): Vallási turizmus. *Turizmus Bulletin*. 2006/2. pp. 16-18.
- MINTEL GROUP (2012): Religious and pilgrimage tourism. *Mintel Report – International*, February, USA.
- NEMESHEGYI, P. (2011): A zarándoklás biblikus gyökerei. In: Benkő Ágota –Vértesaljai László (szerk. 2011): *Zarándokolni jó*. Kairosz Kiadó, Budapest. pp. 13-26.
- P. BOTOS, F.O.F.M. [1943] (2009): *Csíksomlyó, a kegyhely*. Pallas–Akadémia, Csíkszereda.
- PUSZTAI, B. (2004): Religious Tourists. Constructing Authentic Experiences In: *Late Modern Hungarian Catholicism*. University of Jyväskylä, Jyväskylä.
- RAFFAY, Á.– LŐRINCZ, K.– CLARKE, A. (2014): Spirituális és üzleti értékek találkozása a vallási turizmusban. *Turizmus Bulletin* 15(2). pp. 34-42.
- STAUSBERG, M. (2011): *Religion and Tourism. Crossroads, destinations and encounters*. Routledge. London – New York.
- SULYOK, J.–MÁRTONNÉ, M.K. (2013): A vallási turizmus helyzete Magyarországon. *Turizmus Bulletin*. 2014/1. pp. 11-20.
- VUKONIC, Boris (1996): *Tourism and Religion*. Pergamon, Oxford

Egyéb források:

- VARGA, M. (2011): A vallási turizmus jelenléte ma Magyarországon. <http://www.keresztenyszoz.katolikhos.ro/archivum/2011/december/3.html>. (Letöltve: 2016. július 25.)
- UNWTO (2011): *Religious Tourism in Asia and the Pacific*. Madrid, Spain. http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/110325_religious_tourism_excerpt.pdf. (Letöltve: 2016. július 25.)
- Mária út honlapja. www.mariaut.hu